

Yargı Reformu ve Hukukun Üstünlüğünün [Yeniden] İnşası

Av. Mehmet Gün
17 Aralık 2022

Siyaseten tarafsız
düşünce kuruluşu
www.dahaiiyargi.org

Kurucusu ve başkanı olduğum Daha İyi Yargı Derneği siyaseten tarafsız bir düşünce kuruluşudur. Hukukçular, akademisyenler, iş insanları ve fikir önderlerinden oluşan 160 üyemiz ile Türk yargısının sorunlarını ve kök sebeplerini tespit etmek, evrensel kabul gören çözümler geliştirmek için çalışmaktayız.

Uyuşmazlıkları çözmekte zorlanan yargının, dürüst insanları yalana teşvik ederek toplumun ahlakını, iş birliği ve dayanışma ruhunu bozduğunu görüp kök sebebini ve çözümünü keşfettiğim gün yola çıkarak Daha İyi Yargı Derneği'ni kurdum. Çözümün ilk derece paydaşları olan iş dünyası STK'larına da üye olarak aktif olarak çalışmaya yargı ve hukukun üstünlüğü sorunlarını anlatmaya başladım.

Yargı Reformu çalışma grubu başkanlığım sırasında yaklaşık 4 yıllık bir çalışma sonucunda oluşturduğum Yargı Hizmetlerinde Kalite Raporu 2014'te TÜSİAD belgesi olarak kabul edildi ve yayınlandı.

Belgenin tanıtımı için Daha İyi Yargı Derneği, Türkonfed ile TÜSİAD iş birliğinde Türkiye'yi şehir şehir dolaştığımız toplantılarda Anadolu iş dünyasının mesajı oldukça netti:

“Esas meselemiz demokrasidir, en büyük sebebi yargıdır!”

Bunun üzerine “Türkiye’nin Orta Demokrasi Sorunları ve Çözüm Yolu” kitabını kaleme aldım. Üyelerimizin katkılarıyla ortaya çıkan, İngilizce dilinde de yayınlanan, kurumlar, usul ve süreçler için reform önerileri sunduğumuz kitabı Türkonfed politika belgesi olarak kabul etti.

Demokrasideki ana sorunlarımız “yargı, hukukun üstünlüğü ve temsilde adalet” aksamalarıdır. Bütün sorunların kökeninde yatan ise yargı sorunudur. Yargının görevini yapamaz olması hukukun üstünlüğü sorununa neden olmakta; hukukun üstünlüğü sorunu siyasi alana temsilde adaletsizlik olarak yansımaktadır.

Bu nedenle çalışmalarımıza yargı sorunundan başlamaya karar verdik. Önce 9 kişilik önyargısız genç bir ekip oluşturduk. Pandemi bu çalışma için iyi bir fırsat oldu, evlere kapandığımız bu dönemde her gün Zoom’da tartışıp çalışarak olağan şartlarda yıllarca sürecektir çalışmayı bir yılda tamamladık. Yargı sorununu kökten çözecek yenilikçi çözüm önerileri geliştirdik. 9 ana başlıkta toplanan önerilerimizi “A’dan Z’ye Türk Yargı Reformu” adıyla Türkçe ve İngilizce dillerinde yayınlayarak dünyada ve Türkiye’de tartışmaya açtık.

Tasarımlarına ilaveten Anayasa ve kanun taslaklarını da hazırladığımız çözümlerimiz hayata geçtiği takdirde adeta 1 taşla 3 kuşu birden vurmuş olacağız: Birincisi hukukun üstünlüğü endeksinde gelişmiş ülkeler seviyesine hızla erişmek; ikincisi güçler ayrılığını netleştirip dengesini sağlamlaştırarak Türkiye’yi ileri bir demokrasi haline getirmek! Üçüncüsü milli gelirimizi kısa sürede 25 – 30 bin dolara çıkararak refahımızı hızla yükseltmek. Gerçekten de yargı sorununu kökten çözerek bu üç hedefi de bir çırpıda gerçekleştirebiliriz!

Halk kendi kendini en iyi nasıl yönetir?

Cumhuriyet halkın kendi kendisini yönetmesidir! Türkiye’de Cumhuriyet, toprak bir damda doğan bir çocuğun Cumhurbaşkanı olabilmesi demektir.

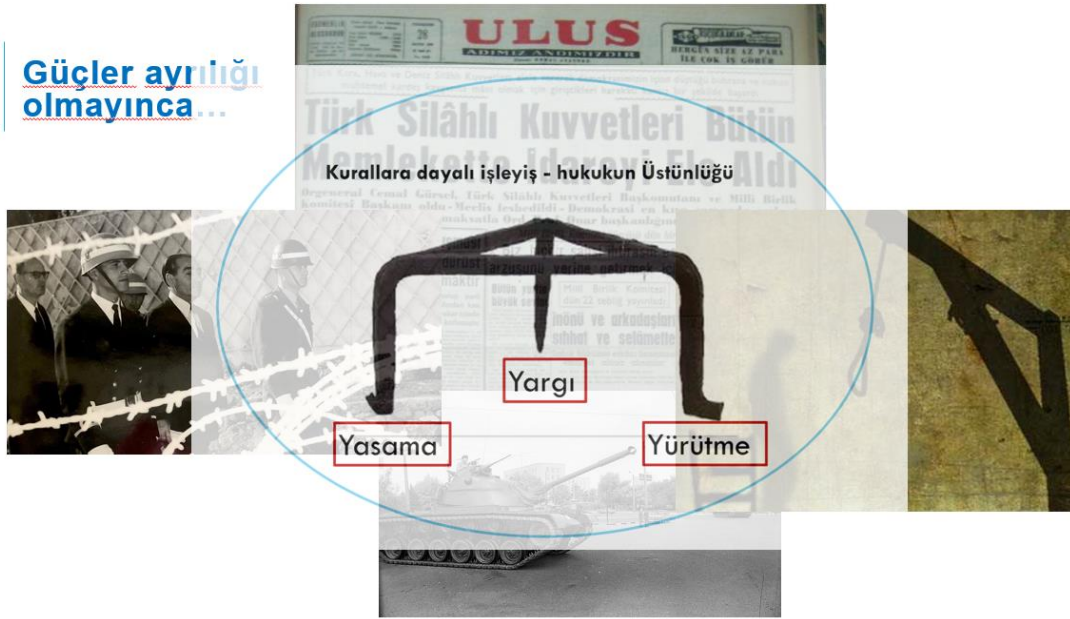
Bir arada yaşamanın ve toplumsal dayanışmanın en temel kuralı adalettir.

Zira adalet, üzerinde önceden anlaşılmış olan kurallar bağımsız ve tarafsız olarak uygulandığında bireylerde oluşan bir güzel histir. Adalet hissi topluma ait olma, payına düşene razı olma, yükümlülöklere kendiliğinden katlanma arzusu uyandırarak toplumsal dayanışmayı geliştirir.

Halkın kendi kendini yönetmesinde en önemli husus adaleti sağlama işlevi, yani yargıdır. Nitekim bir devlet olmanın ilk şartı da yargıya sahip olmaktır. İkincisi halkın işlerini görölmesi, yani yürütme; üçüncüsü ise bir arada yaşamanın kurallarını oluşturma işlevi yani yasamadır.

Kısacası halkın kendi kendisini yönetmesinin yolu yargı, yasama ve yürütme işlevlerinin belirli ve birbirinden ayrı olduğu demokrasidir. Bu üç işlevin halkın temel hak ve özgürlüklerini, haber alma, fikir yayma, seyahat ve örgütlenme özgürlüğünü ne kadar koruyup geliştirdiği ise demokrasinin seviyesini belirler.

Güçler ayrılığı olmayınca...

Demokrasi mücadelesi; halkın kendi kendini yöneteceği, sarsılmaz bir dengeye sahip bir yönetim sistemi oluşturma, ve bu sistemi kurallara dayalı ve kesintisiz olarak işletme mücadelesidir.

Demokrasi darağacı değil, sacayağı kurma sanatıdır!

Demokrasi kurallara göre işleyen hukukun üstün olduğu devlet, yani hukuk devletidir.

Hukuk devleti; bireylerin keyfine göre davrandığı bir kalabalık değil önceden belirlenmiş olan kurallara göre bir düzen içinde işleyen örgütlü topluluktur. Hukukun üstünlüğü bu toplumsal örgütün işleyişini belirleyen kuralların mevcut ve uygulanır olduğunu anlatır.

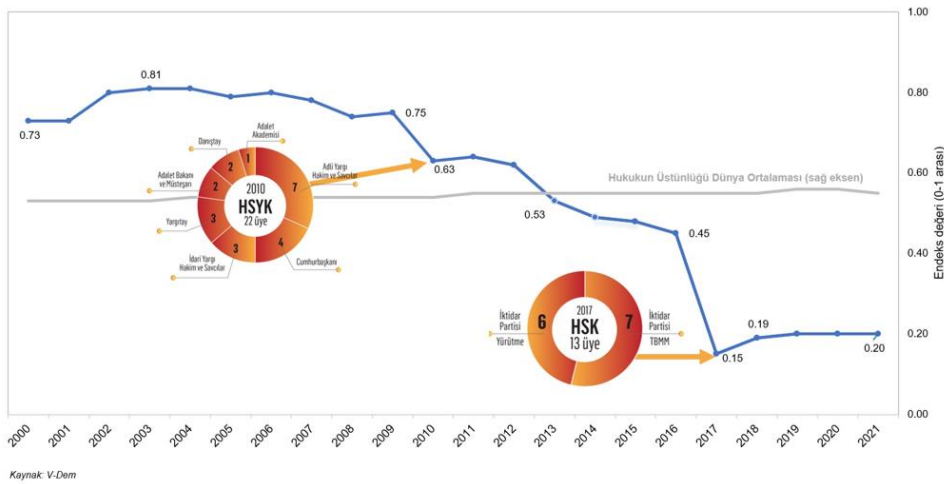
Hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü;

- Kuralların empoze edilmediği ilgili herkesin katılımıyla oluşturulduğu,
- Yöneticilerin keyfi olmadığı devlet gücünün kurallara uygun olarak kullanıldığı,
- Hiç kimsenin imtiyazlı veya dokunulmaz olmadığı, hukuk önünde herkesin eşit olduğu,
- İster sıradan birisi isterse cumhurbaşkanı olsun herkese bağımsız ve tarafsız bir yargı önünde hesap sorulabilir olduğu,

Devlet düzeni demektir.

Kurallar var fakat uygulanmıyorsa ya da keyfi kararlara göre işliyorsa hukuk devleti de hukukun üstünlüğü de yoktur.

Hukukun Üstünlüğünde neredeyiz?

1950 öncesinde Demokrat Parti CHP'yi; 1960 öncesinde ise CHP Demokrat Parti'yi "Hakimler iktidarın emrinde" diyerek suçluyordu.

1961 Anayasası ile İtalya'dan Hakimler Yüksek Kurulunu iktibas ettik. Daha sonra Savcılar Yüksek Kurulu ile birleştirirerek Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu'nu oluşturduk. Adalet Bakanını

kurula başkan, müsteşarını doğal üye yaptık. Adalet Bakanı katılmadan karar alamadığı halde kurulun kararlarına yargı denetimini kapattık, 2017’de ise HSK’yı yürütmenin bir uzantısı haline getirdik...

V-Dem’in Hukukun Üstünlüğü endekslerinde 0,81’den 0,19 seviyesine geriledik. World Justice Project’in endeksinde ise **2022’de 140 ülke arasında Meksika ve Mali’den sonra 116. sıradayız.** Adalet Bakanlığı bu endekslerin objektif olmadığını söylüyor. Ancak durum daha da kötü!

- **15. Asırda** Kadı Molla Fenari Fatih’in ellerinin bileklerinden kısasen kesilmesine hüküm vermiş iken **21. asırda** kurumları veya amirleri izin vermezse yargı cumhurbaşkanını, bakanları, milletvekillerini ve diğer kamu görevlilerini yargılayamıyor!
- **1,000 sene** önce İmam’ı Azam Ebu Hanife zalim bir sultana kadı olmaksızın zindana atılıp zehirlenmeyi göze almışken **21. asırda** HSK üyesi olmak, yüksek mahkemelerden birine üye atanmak isteyenler siyasilerin eteklerini öpüyorlar!
- **19. Asırda derlenen Mecelle’de** hakim bilgili, vakar sahibi, olgun ve müşfik olarak olarak tarif edilmişken iki asır sonra **21. asırda çocuk hakimlerden** konuşuyoruz.!

Bu durumda soruyorum: biz kendi hukukun üstünlüğü endeksimizde nerelere kadar alçalmış bulunuyoruz?

Yargı kamu hizmetlerinin en kötüsü Hukukun üstünlüğünde kara delikler

Eğitim, Güvenlik, Sağlık, ulaşım ve benzeri kamu hizmetleri
arasında en kötüsü yargı hizmetleri

- Yargı hükümetin bir uzantısı
- Adalet Bakanı yargının patronu
- Hakim teminatları yok
- Mesleğe kabulde Adalet Bakanlığı yetkili
- Yargı idaresinin yargısal denetimi yok

Yargı, kamu hizmetlerinin en kötüsü!

Üstelik yargı kullanışlı bir siyasi bir alet haline getirildi. Kontrolünü ele geçirenler yargıyı siyasi rakiplerini bastırmak veya yok etmek için kullanıyor.

Yargı organlarına ve kilit mahkemelere atamalara kapalı kapılar ardında siyasiler karar veriyor.

Anayasaya Mahkemesi'nde iptal davası açma yetkisi tekelinde olan 4 kişi aralarında anlaşmıştı Anayasaya aykırı kanun çıkarabiliyor. Anayasa Mahkemesi ve halk buna karşı hiçbir şey yapamıyor.

Keyfi idare, liyakatsizlik, adam kayırma, nepotizm, yolsuzluk ve rüşvet suçlarında cezasızlık algısı hakim. Kendi kurumları veya idari amirleri izin vermedikçe yolsuzluk ve rüşvet suçlarında bile yargı kendi mensuplarını ve üst düzey kamu görevlilerini yargılayamıyor.

Hukukun üstünlüğünde adeta kara delikler ve kocaman kurtarılmış bölgeler oluşmuş durumda...

Görevini yapamayan bürokratlar ile siyasetçiler arasında adeta adı konulmamış bir koalisyon var. Haklarında hukukun işlemediği fiilen dokunulamaz olan siyasiler ile onlara bağlı üst düzey bürokratlardan oluşan kabaca 4,500 kişilik imtiyazlılar zümresi; yazılı olmayan kendi özel üstünlerin hukukunu uyguluyorlar.

Sorunlara çözüm bulması gereken oligarşik siyasi partilere lider ve merkez yönetim sultanı hakim. Siyaset hizmet için değil menfaat ve ticaret için yapılıyor.

Öte yandan halk etkin olarak çözölemeyen uyuşmazlıklara ve davalara boğulmuş durumda. Her sene ortalama 8,2 milyon dava açılıyor; 3'te 1'i sonraki yıllara devrediyor. 4-5 ayda bitmesi gereken bir dava istinaf ve temyiz aşaması dahil en az 5 sene, ortalama 9 sene sürüyor. 2021 yılında devam etmekte olan 28 milyon adli dosya var! Anayasa Mahkemesi'nde yığılan bireysel başvuruların %77'den fazlası, ihlal kararlarının %60'tan fazlası adil yargılanma hakkının ihlal edildiğinden şikayet ediyor.

Bağımsız yargı nasıl mümkün olur?

- Etkin ve verimli çalışarak kaliteli hizmet üreten,
- Hukukun üstünlüğüne riayet ederek örnek olan, şeffaf ve hesapverir,
- Tam bağımsızlığı hak eden ve bağımsızlığını koruyabilen
- Kamu görevlilerinin suçlarında kurumlarının veya idari amirlerinin izin vermesine gerek olmadan kendiliğinden görevini yerine getirebilen

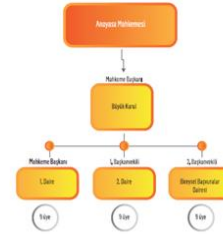
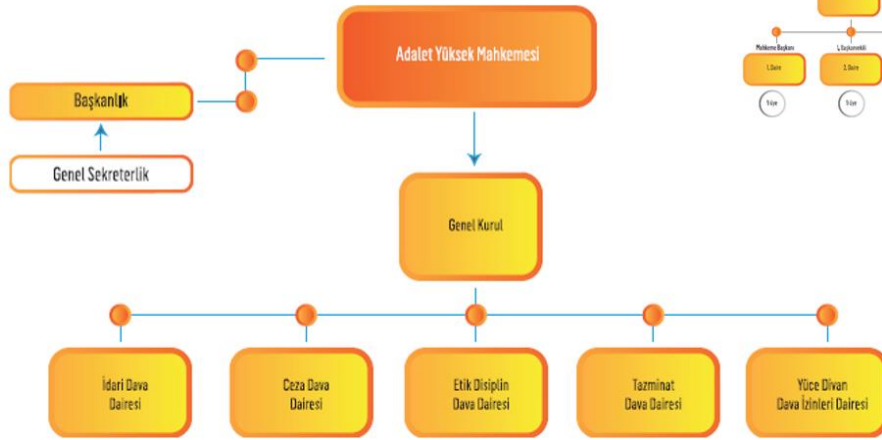
TAM BAĞIMSIZ YARGI MÜMKÜN!

Tam bağımsızlık yargı hizmetinde kalitenin ilk ve en önemli şartıdır.

Yargıyı tam bağımsız ve görevini yapmakta özgür hale getirmek kolayca mümkündür.

Bunun için:

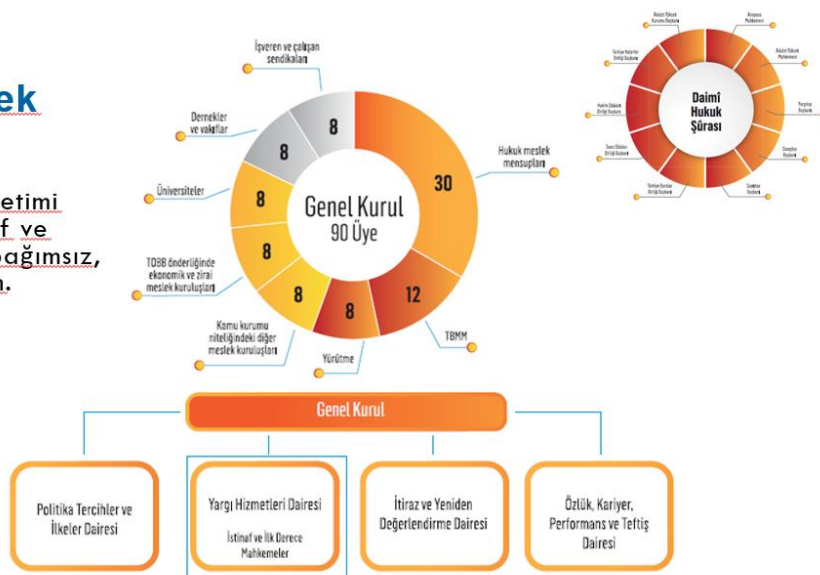
Yargı İdaresinin Yargısal Denetimi için Adalet Yüksek Mahkemesi:

1. Yargı idaresi de hukukun üstünlüğüne, kararları uzman bir mahkemede yargı denetimine tabi olmalıdır. İsteyen herkes bu kararları dava edebilmelidir. Bu amaçla Adalet Yüksek Mahkemesi kurmayı, temyizini Anayasa Mahkemesi'ne vermeyi öneriyoruz.

Adalet Yüksek Kurumu:

- > Kaliteli hizmet üretimi odaklı,
- > tam şeffaf ve hesapverir,
- > tam bağımsız,
- > düzenleyici kurum.

2. Yargı idaresi kaliteli hizmet üretimine odaklanmalı, merkezinde tam bağımsız bir düzenleyici kurum olmalıdır. Bu kurum tüm yargı paydaşlarını temsil etmeli, üye kompozisyonu hiçbir kişi, zümre veya koalisyonun nüfuz kuramayacağı şekilde belirlenmelidir. Bu amaçla özerk bütçeli bir Adalet Yüksek Kurumu oluşturmayı, bir Daimî Hukuk Şurası ile desteklemeyi, HSK'nın Adalet Bakanlığı'na verilen yetkilerle birlikte bu kuruma dönüştürmeyi önermekteyiz.

Hukuk mesleklerinin her birinin bağımsız yargısal meslek kuruluşları

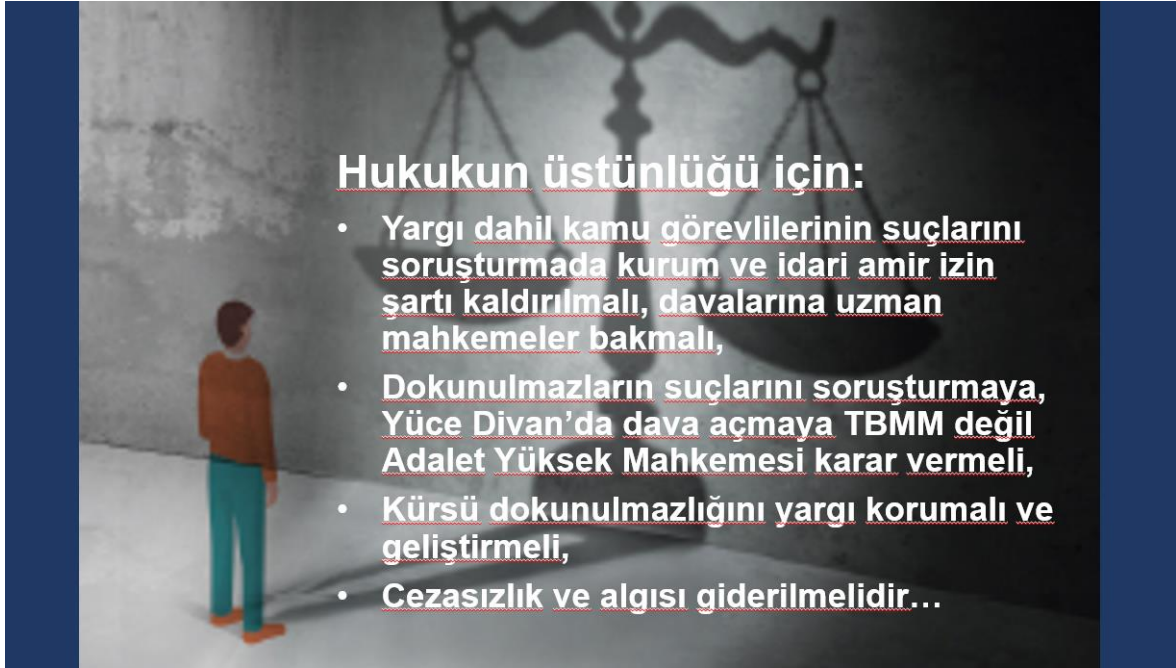
3. Hakim ve savcılar da avukatlar ve noterler gibi kendi bağımsız meslek kuruluşlarına sahip olmalı, temel görevleri yargı bağımsızlığını ve hukukun üstünlüğünü savunmak, meslek mensuplarını geliştirmek olmalıdır.

4. Yargı meslekleri yeknesak kariyer planına kavuşmalı, atamalar eşitler arasında açık yarışma usulü ile yapılmalı, Yargıtay, Danıştay, Sayıştay ve Anayasa Mahkemesi üyeliklerine adaylıklar ve atamalar açık ve gerekçeli oyla yapılmalı, aday belirleme sürecine kamuoyu da dahil edilmeli ve bütün süreç yargı denetimine tabi olmalıdır.

5. Anayasa Mahkemesi'nin kapasitesi artırılmalı, mevcut siyasallaşma giderilmelidir. Bu amaçla üye sayısını 15'ten 30'a çıkarmayı, 3 daire ve bir genel kurul olarak çalışmasını, Anayasaya aykırılık sebebiyle iptal davasını isteyen herkesin, STK'ların da açabilmesini öneriyoruz.

6. Yargı hizmetleri 26 kalkınma bölgesi bazında, uzmanlıkları merkezlerde yoğunlaştırıp, hizmeti halkın ayağına götürecek şekilde yapılandırılmalı, uzlaşmaları teşvik edecek modern uyuşmazlık yöntemi benimsenmelidir. Sulh ceza mahkemeleri kaldırılmalı yerine ihtiyati tedbirlere karar verecek, delil toplamasına ve dava açılmasına rehberlik edecek, suistimalleri önleyecek Adli Hazırlık Mahkemeleri kurulmalı, davaların tek celsede görülmesi, 4-5 sene yerine 3-4 ayda sonlanması sağlanmalıdır.

7. Yargının işlevini kısıtlayan bütün imtiyaz ve istisnalar kaldırılmalı, yargı özgürleştirilmeli, kanun önünde herkesin eşit olması sağlanmalıdır.

Hukukun kusursuz istisnasız üstünlüğü için:

1. Yargı dahil kamu görevlilerinin suçlarını soruşturmada kurum ve idari amir izin şartı kaldırılmalı, davalarına uzman mahkemeler bakmalı,
2. Dokunulmazların suçlarını soruşturmaya, Yüce Divan'da dava açmaya TBMM değil Adalet Yüksek Mahkemesi karar vermeli,
3. Kürsü dokunulmazlığını yargı korumalı ve geliştirmeli,
4. Cezasızlık ve algısı giderilmelidir...

Böylece bürokrasiye hukuk güvencesi ve görevlerini yaparken hukuk disiplini kazandırılmalıdır.

güvenoyu alarak göreve başlaması, güvensizlikle düşürülmesi gibi yöntemlerle yasama yürütmeye karşı güçlendirilmelidir.

5. Yasamanın 1980 öncesinde olduğu gibi hükümeti entrikalarla keyfi olarak düşürmesi de önlenmelidir.

Bu formülde baş yöneticiyi halkın seçmesi, fakat yasamanın güçlü denetimi altında tutulması fikri de değerlendirilebilir.

Yargı ve hukukun üstünlüğü Cumhuriyetin başından beri Türkiye'nin çözünememiş en büyük sorunudur. Sorunu çözmediğimiz gibi, olduğumuz yerde de duramıyor geriye kayıyor, zorlukla edindiğimiz kazanımları heba ediyoruz.

Türkiye, vesayet tuzağına düşmeden yargı bağımsızlığını sağlamak zorundadır ve bunu yapabilecek bilgi ve tecrübe birikimine de sahiptir.

Yargı sorununun çözülmemiş olması, güçler ayrılığının sağlanamamış, siyasetçilerin devlet gücünü paylaşamıyor, ele geçirenin o devasa gücü keyfince kullanması, menfaatleri kendi taraftarları arasında dağıtması konusunda fikir uyumu içinde olmasının sonucudur.

Bu nedenle yargı sorununu çözümü halktan gelmek ve siyasilere empoze edilmek durumundadır.

Cumhuriyet ve Millet ittifaklarının parlamentonun güçlendirilmesi hususunda buluşan vaatlerini gerçekleştirmek için uzlaşmak zorunda olması Türkiye'ye asırlık fırsat penceresi açmaktadır. Bu fırsat karşıt ittifakların en önce tam bağımsız yargıyı kurmakta anlaşmaları halinde değerlendirilebilecek, gerçekleştiği takdirde Türkiye hızla ileri bir hukuk devleti ve demokrasi haline gelerek refah hızla yükselecek, kişi başı milli gelirimiz 25-30 bin dolara çıkacaktır.

Sizleri bu fırsatı yakalamak için çalışmaya davet ediyorum.